

Stručná história Židov v Nových Zámkoch

Prvé kontinuálne osídľovanie Nových Zámkov je možné sledovať v priebehu 19. storočia. Zákon XXIX prijatý v roku 1840 upravoval postavenie Židov na území Uhorska a mimo iného povolil Židom usadiť sa v mestách, vykonávať živnosť a vlastniť továrenské podniky. V Nových Zámkoch sa do mesta mohli legálne prisťahovať v roku 1843, kedy sa do mesta nasťahovalo 33 Židov. V roku 1850 žilo v meste 50 židovských rodín a veľkosť židovského obyvateľstva sa postupne zväčšovala na 1 205 obyvateľov v roku 1869. Po peštianskom kongrese na prelome rokov 1868 – 1869 sa väčšina zástupcov novozámockej židovskej komunity prihlásila k neologickému smeru. Ortodoxné rodiny si v roku 1870 založili samostatnú náboženskú obec a do roku 1944 obe vzájomne pôsobili v Nových Zámkoch. Počet Židov žijúcich v meste naďalej narastal. V roku 1910 to bolo 1 491 obyvateľov a v roku 1921 rátať počet židovského obyvateľstva počet 2 087 obyvateľov. V medzivojnovom období tento počet narástol na 2 771 židovských obyvateľov (údaj z roku 1930).

Po prijatí prvej Viedenskej arbitráže 02. novembra 1938 sa Nové Zámky stali súčasťou Maďarského kráľovstva. Pre židovskú komunitu to malo takmer okamžité následky. Židia boli často obviňovaní z propagandy v prospech Československa. Rodiny bez maďarskej štátnej príslušnosti boli vyhnané na vtedajšie územie autonómneho Slovenska. Popri postupnému limitovaniu zastúpenia Židov v spoločenskom a hospodárskom živote mesta a zároveň obmedzovaniu a porušovaní ich občianskych a náboženských slobôd sa reštrikcie dotkli aj židovských mužov, keď ich bolo približne 500 odvedených do pra-

covných jednotiek maďarskej armády, zaradených na nútené práce a neskôr boli vyslaní na východný front.

Situácia sa výrazne zhoršila po 19. marci 1944, kedy začala Maďarské kráľovstvo okupovať nemecká armáda. V Nových Zámkoch bola začiatkom mája zriadená Židovská rada (Zsidó tanács), ktorá bola podriadená miestnym orgánom a vykonávala ich príkazy. Dňa 05. mája 1944 začala getoizácia židovského obyvateľstva, na základe čoho bolo sústredených približne 700 rodín v gete. Tento proces bol pre novozámockých Židov ukončený 12. mája 1944.

V druhej polovici mesiaca bolo okolo 450 židovských rodín z Galanty, Šale nad Váhom, Šurian a menších okolitých obcí sústredených v Nových Zámkoch v Kurzweilovej tehelni. Dokopy bolo začiatkom júna internovaných 4 850 Židov.

Z Nových Zámkov boli vypravené v dňoch 11. a 14. júna 1944 dva transporty, v ktorých bolo deportovaných do koncentračného a vyhladzovacieho tábora Auschwitz-Birkenau 4 879 Židov z Nových Zámkov a okolia. V januári 1945 zastrelili miestni príslušníci maďarskej fašistickej organizácie Šípových krížov a príslušníci nemeckej bezpečnostnej služby viac ako 20 Židov, utečencov z pracovných jednotiek armády Maďarského kráľovstva.

Po ukončení vojny sa do Nových Zámkov vrátilo približne 500 Židov, z ktorých len 287 bolo pôvodných obyvateľov mesta. V Nových Zámkoch po vojne vznikla jednotná ortodoxná náboženská obec.

